

صندوق شاليم، لتطوير الخدمات
للأفراد ذوي الإعاقة العقلية
التطويرية في السلطات المحلية
The Shalem Fund
for Development of Services for People with
Intellectual Disabilities in the Local Councils
פיתוח שירותים לאדם עם מוגבלות שכלית
התפתחותית ברשויות המקומיות

משרד העבודה הרווחה
והשירותים החברתיים
חוסן חברתי לישראל

מסעם של אנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית לפולין- משלחת "השחר 6"

שרית טילוביץ לוי, משרד העבודה והרווחה
בהנחיית: פרופ' זהבית גרוס, ראש מרכז סאל ון גלדר לחקר הוראת שואה,
ביה"ס לחינוך אוניברסיטת בר אילן

אוניברסיטת בר-אילן

מרכז סאל ואן גלדר

המרכז להוראת ספרות השואה ולמחקרה

לימוד השואה והמסעות לפולין באוכלוסייה הכללית

ע"פ השדה המחקרי

- ✓ נושא השואה נמצא בלב הקונצנזוס של מדינת ישראל.
- ✓ השואה כאחד ממרכיבי היסוד החשובים ביותר בזהות היהודית של צעירים בישראל.
- ✓ מסעות בני הנוער לפולין כאחד מהאירועים המרכזיים והמשמעותיים במערכת החינוך (כ-23,000 בני נוער ישראלי מכל גווני הקשת יוצאים מידי שנה למסע).
- ✓ המסעות הללו משמשים כאמצעי יעיל ללמידה לאשרור ולחיזוק הזהות היהודית-ישראלית.
- ✓ המסעות הללו מגבירים את הידע בנושא השואה.

המסעות לפולין באוכלוסייה מיוחדת ע"פ השדה המחקרי

- ✓ קיים העדר בולט של ספרות בנושא ולא בכדי.
- ✓ מדובר בתופעה חדשנית למדי.
- ✓ יעקובי זילברברג (2008) חקר משלחות של בני נוער בסיכון שחלקם הגדול אינם נוהגים לגשת לבחינת הבגרות בהיסטוריה ומצא כי הם צברו ידע בתחום השואה באמצעות המסע וכי המסע עורר את רצונם להיות חלק מעם ישראל ומהקונסנזוס הלאומי. המסע סייע בעיצוב זהותם העצמית והיווה זרז לשילובם הנורמטיבי בחברה .

המסע לפולין כהליך של למידה חווייתית

- ✓ היסוד התיאורטי לרוב שיטות הלמידה החווייתית הוא הגישה ההתנהגותית קוגניטיבית, הגורסת ששינוי ברמה הקוגניטיבית עשוי להתחולל תוך כדי החוויה ולהשליך גם על ההיבט ההתנהגותי והרגשי (דוידוביץ וקנדל).
- ✓ ע"פ משרד החינוך, מטרת המסע החווייתי, כהליך חינוכי, הינו לעודד חקירה ורכישת ידע שלא באמצעות שינון.
- ✓ האגף לחינוך מיוחד במשרד החינוך מצדד במתודת הלמידה החווייתית.

המסע לפולין - תהליך מתמשך שאורכו שנה

1. טרום יציאה למסע- מיונים והכנות

2. המסע עצמו- 8 ימים

3. השלב שאחרי המסע

מטרת המחקר

✓ לבחון את אופיו וטיבו של המסע לפולין של אנשים בוגרים עם מש"ה בהוצאת משרד הרווחה, מנקודת מבטם של המשתתפים ומנקודת מבטה של החוקרת שהתלוותה למשלחת כ"משתתפת צופה".

שאלות המחקר

- באיזה אופן חווים ומפרשים בוגרים עם משי"ה, את המסע למחנות הריכוז וההשמדה.
- האם וכיצד בוגרים עם מוגבלות שכלית התפתחותית שיצאו למסע לפולין, הצליחו לממש את המטרות החינוכיות והלימודיות כפי שהוגדרו על ידי משרד הרווחה :
 - (1) העברת מידע, הקניית ידע ותכנים על חיי היהודים באירופה לפני ובתקופת השואה.
 - (2) הבנת האירועים שהתרחשו בתקופת השואה.
 - (3) הידיעה הקוגניטיבית והחוויה האמוציונאלית חוברות יחד לכדי יכולת הזדהות עם העם היהודי לדורותיו ועם ערכים אוניברסאליים כמו : עזרה לזולת, קדושת חיי אדם.
 - (4) חינוך לציונות, לדמוקרטיה ולהומאניות.

שיטה

- איכותנית-שיטה המתמקדת בפרספקטיבה של הנחקר, בייחודיות שלו, תוך מתן כבוד לנקודת מבטו הסובייקטיבית ולמשמעות האינדיווידואלית שהוא נותן לדברים- "שום דבר עלינו בלעדינו".
- האסטרטגיה- חקר מקרה מרובה מקרים- משלחת "השחר 6" שיצאה לפולין באוגוסט 2015 ומנתה 21 משתתפים עם מש"ה.
- כלי המחקר- עבודת שדה דורשת להכיר את התופעה באופן אינטימי, דרך תצפיות, ראיונות, ו/או סקירת מסמכים הקשורים לתופעה הנחקרת (צבר בן יהושע, 2006; Yin, 1984; Merriam, 1985).
- ניתוח החומרים שנאספו במחקר הנוכחי נעשה על פי גרוס (1995). ההיגדים (המילים), שמשו יחידות ניתוח ונעשה חיפוש אחר נושאים ודפוסים דומים שחוזרים על עצמם במטרה לזהות קטגוריות וקשרים בין הקטגוריות (גרוס, 1995, 2002).

שיטה

אוכלוסיית המחקר

21 משתתפים עם מש"ה, 12 זכרים ו-9 נקבות,
בגילאים 24-55 ש'.

- 17 מתוך המשתתפים מוגדרים ע"י ועדת אבחון של משרד הרווחה עם מש"ה ברמה קלה, 1 מתוכם מוגדר ברמת מש"ה קלה-בינונית ו-3 מתוכם מוגדרים כאנשים עם תפקוד גבולי.
- 16 מהמשתתפים עם אבחנות ו/או מצבים רפואיים נוספים, שחלקם מצריכים שימוש באביזרי עזר או נטילת טיפול תרופתי.

תוצאות המחקר

- קטגוריית הגרעין- הקטגוריה המרכזית שנמצאה הייתה : "למידה חווייתית אותנטית בלתי אמצעית ורב חושית"

ממצא זה אודות הלמידה החווייתית והרב-חושית, עולה בקנה אחד עם הידוע בספרות המחקר בתחום זה, שכן הלמידה החווייתית נחקרה ונמצאה כדרך טובה להטמיע חומרי לימוד וככזאת המשפיעה על אוכלוסיות שוליים המתמודדות עם קשיים (Bacon & Kimball, 1989; Berman & Davis-Berman, 1995; Chan, 2012; Cross, 2002; Ewert, 1989; Reid, 2002).

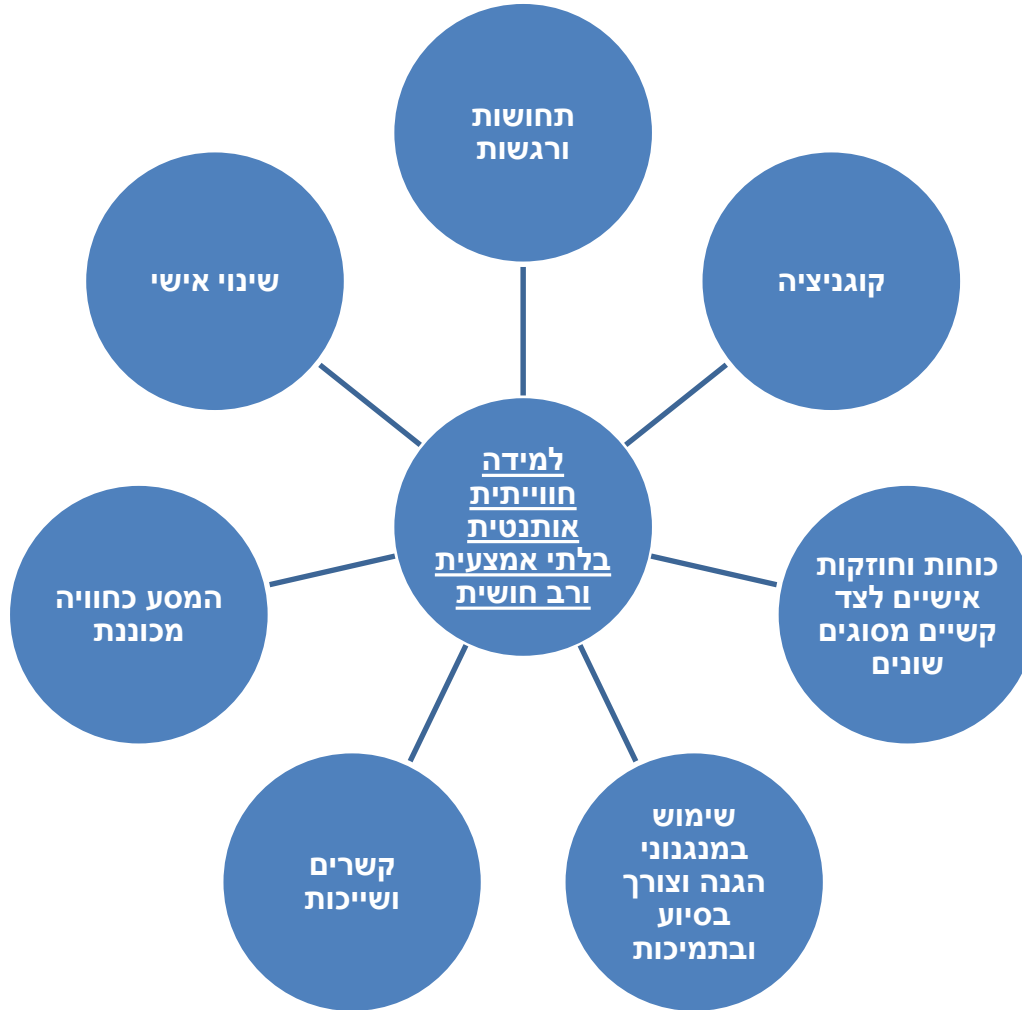
תוצאות המחקר

הלמידה החווייתית והרב חושית באה לידי ביטוי בקרב הנחקרים במסע באופן ויזואלי, אודיולוגי, קינסטטי ובאמצעות חוש הריח.

מתוך יומן המסע: "במהלך הביקור במחנה מיידנק, כאשר נכנסנו למתחם החשוך של המשרפות, בטי שראייתה לקויה, נתמכה בי פיזית. בעוד שמשתתפות האולפנות שהיו מצויות במקום, תפסו מרחק מה מהמיצגים, בטי התקשתה לראות ונצמדה פיזית לכבשנים, תוך שהיא נוגעת וממששת. בטי שאלה מה יש מקדימה ומה יש מאחור וניכר כי החוויה הבלתי אמצעית בכללותה והחוויה החושית, מטלטלת אותה. ניתן היה לראות זאת מהרעד בגופה ומצורת הדיבור המתרגשת שלה" (בטי שם בדוי).

תוצאות המחקר

תוצאות המחקר

- הלמידה החווייתית גרמה לתהליכים משולבים רגשיים וקוגניטיביים, כמו הבנת דבר מתוך דבר (קשר בין שואה לתקומה) ורכישת ידע.

רגש וקוגניציה שזורים זה בזה (לזארוס, 1999; פויירשטיין, 1998).

"כשאנחנו מרגישים יש לנו יותר ידע" (עומר- שם בדוי).

נמצא כי המשתתפים חוו טווח של רגשות כאנשים ללא מוגבלות ולעיתים אף בעוצמות גבוהות יותר, כמו למשל ברגשות של געגוע ופחד. באשר לרגש של פחד, הממצא עולה בהלימה עם מחקרים קודמים שמצאו כי תלמידים עם מש"ה נמצאו ברמת פחד גבוהה מזו של אוכלוסייה רגילה

(Ramirez, Morgan, Manns & Welsh, 2000).

תוצאות המחקר

לצד יתרונות המסע החווייתי המאפשר למידה ורכישת ידע, משתתפי המחקר חוו אותו כמאתגר והממצאים העלו כי הוא טומן בתוכו קשיים לא מבוטלים, אליהם חשופים גם משלחות של משתתפים ללא מוגבלות: קשיים רגשיים (עד להיותו בעל פוטנציאל טראומתי) וקשיים פיזיים.

"אפילו שהיו לי כאבים ברגליים... היה קשה העצירות בדרך. שעמדנו... שהלכנו יום אחד למלון דפוק בלי מזגן. חם אש היה. את יודעת מה זה חם אש?!"... אבל למה טסנו בלילה? הייתי מת מעייפות. הייתי רדום... אני לא רגיל לישון מאוחר. אני לא אוהב להישאר הרבה ער"(עומר- שם בדוי).

במחקר זה נמצא כי כאשר מדובר באנשים עם מש"ה, לקשיי המסע הרגילים מתווספים גם הקשיים הייחודיים שלהם, הנובעים מעצם מוגבלותם ובגינם הם נזקקו לתמיכות, כדוגמת הפישוט הלשוני.

תוצאות המחקר

למרות היות המסע בעל פוטנציאל טראומתי, הוא נמצא כמעצים ומעורר "חוסן", בהתאם לגישת הכוחות.

המשתתפים הצליחו לגייס כוחות וחוזקות אישיים שסייעו להם להתמודד עם הקשיים במסע. הם הפגינו עמידות מרשימה-

"לא באתי לפולין כדי לוותר" (אסנת- שם בדוי)

המסע עורר בקרבם תחושות חיוביות כמו גאווה וסיפוק.

המסע תרם לדימוי האישי ולביטחון העצמי שלהם.

כל זאת, לאור הצלחתם ולאור הפידבקים שקיבלו מהסביבה:

"שמחתי מאוד שבחרו אותי, הרגשתי טוב, היו גאים בי... היה לי קצת

מוזר כי זאת פעם ראשונה שאני מדליקה משואה... אני הייתי גאה בעצמי

שהגעתי עד לשם וגם המשפחה שלי הייתה גאה בי. הדלקתי את המשואה"

(מלכה- שם בדוי)

תוצאות המחקר

נמצא כי המסע מהווה טריגר לשינוי אישי, כפי שהעידו על עצמם המשתתפים. יאיר למשל סיפר:

"אני יותר רגוע עכשיו".

ממצא זה עולה גם הוא בהלימה עם ממצאי מחקרים קודמים לפיהם, בקרב יוצאים למסע לפולין נצפו תהליכי שינוי אישי ברמת הפרט והכרת העצמי שלו (לב, תשע"ז; פישרמן וקניאל, 2004; Keats, 2005; Cowan & Maitles, 2011).

תוצאות המחקר

המסע לפולין, גרם להם לתחושות של הזדהות ועורר בקרבם תחושות של שייכות לעמם, לארצם, למדינתם ולמשפחת מוצאם.

רן למשל, סיפר: "הם רצו להשמיד אותנו. הרגשתי שריפה בלב. הרגשתי שהלב שלי נשרף כמו ששרפו אותם".

מלכה אמרה: "היה חשוב לכל אחד ואחד להיות בפולין ולחוות את מה שהם חוו ולראות מה היה שם ואיך היה שם. זה העם שלנו. זה היהודים שלנו. רציתי לדעת מה קרה למשפחה שלי, לדעת ולראות מה הם חוו".

אור דיווחה: "המסע היה חשוב כדי שנדע מה עבר על האנשים של מדינת ישראל, של העם היהודי שהיו שם ושל המשפחה שלנו... הרגשתי שאני חלק ממדינת ישראל שהתגברה על השואה ועל הנאצים".

יאיר שיתף: "המסע חשוב בגלל הגאווה. גאווה שלנו. אנחנו מדינה חופשית ... יש לנו מדינה שלנו. להם לא הייתה מדינה. לנו מה חסר?! גאים במדינת ישראל!".

מסקנות

תופעה חדשנית זאת של הוצאת משלחות בוגרים עם מש"ה לפולין, התפתחה בישראל בעשור האחרון, על קרקע פורייה של אמנת האו"ם בדבר קידום זכויותיהם של אנשים עם מוגבלויות (כולל זכות הגישה למוזיאונים ולאתרי הנצחה).

במחקרנו נמצא כי גם אנשים עם מש"ה (בטווח הרמה הקלה של המוגבלות), יכולים ומצליחים ללמוד נושא מורכב כמו השואה באמצעות יציאתם למסע חווייתי על אדמת פולין.

הם מצליחים לממש את מטרות המסע, המסע מחזק בקרבם את הציונות ובאמצעותו הם חשים שייכות לאומית ומשפחתית. לפיכך, יש להמשיך ולעודד הוצאת מסעות אלו, באופן שוויוני ומותאם.

המלצות יישומיות מרכזיות

- מבחינה רגשית- מעקב טיפולי אחר הנוסעים לאחר שובם ארצה וליווי רגשי על פי הצורך
- מבחינה פיזית- תכנון המסע באופן אוניברסאלי כך שהוא יותאם לכלל האוכלוסיות.

!!! תודה על ההקשבה

